

ЕЛИН ПЕЛИН - „ЗАНЕМЕЛИТЕ КАМБАНИ“

(план-тезис)

I. УВОД

1. *Обща оценка за цикъла „Под манастирската лоза“.*

А) Специфичен в контекста на цялостното Елин-Пелиново творчество - нетипични художествена среда и герои (повествованието е обвързано с манастирската обител, а централните персонажи са монаси или светци); наличие на приказно, чудесно начало, свързано както със събитийния материал, така и с житейската и духовно-нравствената оразличеност на героите; подчертан философски аспект на внушенията.

Б) Съотносим към другите произведения на писателя - универсална същност на идейно-смисловите послания за търсенето и откриването на значещите стойности в живота, за постигането на мярката между доброто и злото, греховното и добродетелното, колективно стойностното и обществено безполезното.

Логически преход: Проблемът за постигането на познанието чрез изстраждането на собствените грешки и заблуди в търсенето на абсолютната хармония със света и Бога - централен в цикъла; вътрешно присъщ и смислоопределящ и за разказа „Занемелите камбани“.

II. ТЕЗА

Основополагащ идейно-повествователен аспект - „случването“ на „чудото“ със „занемяването“ и новото прозвъняване на църковните камбани. Разгърнат е върху основата на съчетаването и противопоставянето между изключително и обикновено, тържествено-празнично и драматично-делнично, показно и съкровено, материално и духовно стойностно. Поставя проблемите за „греховността“ на битово-предметното робуване, за вредността на култовите крайности, за последиците от погазването на съпричастието и милосърдието като висши човешки и християнски добродетели.

Логически преход: Вътрешната конфликтност, сбъдването на чудото и кодирането на предполагаемо събитие, което го е породило - обозначени още в парадоксалната смисловост на заглавието.

III. АРГУМЕНТАЦИЯ

1. *Заглавието.*

А) Ориентира към „случковото“ повествуване.

Б) Предполага средата и атмосферата, в които протича действието (камбаните - неотменен атрибут на църковната обител).

В) Загатва изключителността и „чудесния“ елемент като основополагащи в събитийния план („занемяването“ на камбаните - необикновен, извънреден факт, предопределен от предполагаем значим акт).

2. Експозицията.

А) Въвежда в атмосферата на тържествена празничност (*„На другия ден беше Успение Богородично, храмовият празник на Жрелинския манастир... „“*).

Б) Регламентира белезите на чудодейното като типологична характеристика на средата (манастирът - *„прочут по чудотворната икона на светата майка и по трите сладкогласни камбани“*).

В) Налага образа на камбаните като ключов в постигането на празничния и тържествен дух на събитието; натоварва го със значения, съизмерващи и доближаващи човека и Бога, земния и небесния свят *„... техния меден ек се разнасяше от камбанарията, звучен, сладък и тържествен, сякаш слизаше от небето, разстиляше се на широки вълни, падаше над селата, подемаше душите към бога и обръщаше очите към неговите селения - небесата“*.

Г) Подчертава значимостта и изключителността на събитието, акцентирайки върху неговата всеобхватност и многолюдност (*„богомолците от деветте села на широката котловина, и от по-далеко, прииждаха“*), върху същината и елементите на ритуалното свещенодействие (*„да се поклонят на чудотворната икона, да поднесат дар и да искат изцеление на душата и на тялото си“*).

Д) Уяснява първоосновата на християнско-религиозното духовно и ценностно световъзприятие, утвърждава божественото като висша екзистенциална стойност, като опора и коректив (семантиката на използваните глаголи *„да се черкуват“, „да се поклонят“, „да поднесат дар“, „да искат изцеление“* означава принципите в общението с Бога - пречистване, почит, преклонение, признаване на властта и надпоставеността, благодарност, надежда за опрощение, за милост и помощ); ритуално-обредната същност на празника - очаквана и тържествена възможност за докосване до изключителното и абсолютното.

Е) Особената стойност на празника (не само християнски общовалиден, но особено значим и за манастира) - предпоставка за изключителната напрегнатост и смут в душата на стария игумен.

3. Образът на стария игумен - централен образ в повествованието и носител на основните смислови внушения.

А) Духовното състояние на героя - смут, тревога, припряност, напрегнатост, родени от колебанието *„Готов ли е?“* за светия празник.

Б) Художествени средства и похвати за разкриване на психологическото му състояние - повишена употреба на глаголи за активно действие,

подчертаващи духовната напрегнатост - „погледна...погледна...после се качи, мина...слезе пак с бързи крачки...”; оценъчна обобщителност - „От два дена тоя добър старец не си е почивал”; императивна изказност, съответстваща на вътрешната решимост на героя всичко да бъде изрядно подготвено - „Той искаше да бъде готов за тържествения празник. Всичко да бъде чисто, изправно. Да свети”.

В) Проникване в мотивите на личностното поведение - земното, предметно-вещното и материално-показното начало надделява над сакралното, духовно-божественото; акцентиране не върху светостта, значението и тържествеността на празника, а върху неговото „обглеждане” и възприятие в хорските очи - „Ще дойдат всякакви хора - и прости, и знатни. И Владиката може да дойде”.

Г) Проблемът за потребността от зрими чистота и ред - всеобемащ и определящ в съзнанието и поведението на игумена; разколебаване на традиционната религиозна представа за душевната и духовната чистота и подменянето ѝ със стойности от предметно-веществен характер; акцент върху материалните форми като единствен обект на внимание и вълнение за героя (пристрастието му към ред и чистота се свежда до измиването и лъсването на каменните плочи, до помитането на двора и всяка паяжинка от стените, а причина за най-искреното му умиление е драгоценността и скъпостта на вещите - „златния ореол, с който един богат човек от далечно място дойде и украси главата на чудотворната света майка” и „скъпата лилава копринена завеска на иконостаса пред нея”.

Д) Образът на героя - средоточие на вътрешна конфликтност: от една страна - доброта и Божия себепосветеност, от друга - преобърнати и подменени философски и екзистенциални ценности (примат на материалните над духовните).

4. Преобърнатите християнско-религиозни стойности - функционална основа в развитието на действието и предпоставка за „случването” на първото „чудо” (онемяването на камбаните).

А) Средище на конфликта между лъжовните (материални) и вечните (духовно-нравствени) ценности - малката „ниска стара черквица”; тълкуване на смисъла на определенията в обрисовката на черквата - „градена кой знае в кои години” (асоциации за вечност, старинност, пребъждане), „запомнила старите царе” (знак за дълговечност, за съхранена родова и историческа памет), „преживяла робството” (жизнена устойчивост и неуязвимост в изпитанията на времето), „благословила новото царство” (оценъчна ангажираност към настоящето, роля на съдник).

Б) Същност на конфликта: сблъсък между два типа отношение към божественото - на игумена (носител на материалното и битово-предметното ценностно начало) и на измъчената и отчаяна жена (изразителка на естествената, съкровено-интимна връзка между човека и Бога, в основата на която са духовните форми на контакт).

В) Разгръщане на конфликта - основава се върху: пренебрегнатите норми и традиции (*„На днешната Вечерня не се влизаше в черква, преди да ударят тържествено камбаните.“*); непристойния и непочтителен за Бога и празника външен вид на неочакваната посетителка (*„Тя беше дрипава, мръсна, забрадена с нечиста кърпа...“*); обезсмислянето на положените усилия (*„Тя бе стъпила на плочите с боси, изцапани крака, които бяха отпечатали стъпките си по пода...“*); незначителния на фона на богатските, скъпи дарове неин дар (макар и най-свиден и единствено притежаван).

Г) Смесови аспекти на конфликта - противопоставяния в битов, социален и нравствено-духовен план между: зрима и вътрешночовешка чистота, показност и съкровеност, празничност и отчаяние, богатост и бедност; сблъскват се светове от различен ранг, разнородни поведенчески и ценностни модели.

Д) Превес в конфликта на материалнопоказното, формалното начало - предпоставка за небесната санкция, реализирана чрез чудото на камбанното „занемяване“.

5. Чудото на „занемелите“ камбани.

А) Предначертано в заглавието, но формално непровокирано от повествованието до момента на неговото „случване“.

Б) Предхождано от обичайната предпразнична трескава суетня, но непредположено от инцидентния сблъсък в черквата.

В) Обвързано с ефекта на „излъганото очакване“ - всеобщата настройка е за посрещане на сакралния миг, свързан с удрянето на камбаните, за настъпване на празничното очистение; детайлни акценти върху пристъпването към свещенодействието (умиване на ръцете, избърсване, прекръстване, покачване на камбанарията, устремяване на всички погледи нагоре) - подсилват ефекта на последвалата изненада;

Г) Случването на чудото - художествено превъплътено в парадоксалния акт на безмълвието и внушено, посредством антитезата между очаквано и несбъднато; подготвено чрез промяната в експресивната определеност на образа на камбаните - налагат се тривиални, огрубено-веществени или предизвикващи представата за студенина и безжизненост характеристики (*„трите езика на камбаните“, „плеснаха силно“, „три железни езика“, „железните тежки езици бият“, „трите камбани се люлееха и се напъваха“*).

Д) Мигът на чудото - миг на върховно изпитание за човешките разум, духовност и вяра; пресъздаването на психологическата рефлексия на чудото - постигнато чрез синонимни семантични ядра, основаващи се на представите за всеобщ смут, ужас, вцепенение, страх.

Е) „Чудото“ като санкция и поличба за престъпени свети норми (*„Поличба божия! Молете се, братя християни, голям грях е сторено!“*).

Ж) „Чудото” - предпоставка за постигане на нравствено просветление, за хармонизиране на погрешния ценностен модел с истинните и стойностни християнски повели; етапите в духовното самоосъзнаване - обвързани с висшите лични страдание, изумление, обърканост, отчаяние; подпомогнати от опора свише (образът на Светата Майка) и осъществени под въздействието на първичното, подсъзнателното и интуитивно човешко начало (*„Игуменът стана, закръсти се, поправи с несъзнателно движение завеската и замаян защурия поглед по иконите, по тронове, по пода... видя синята главичка на иглата, която бе захвърлил, наведе се, взе я като сънен и я забодде на завесата. „).*

Б. „Чудото” на „екналите” камбани - „чудо” на възстановената хармония и на постигнатото единение с Божиите и човешките нравствено-етични и духовни изисквания.

А) Прозвучалите камбани - сакрално знамение и признание за реабилитираните християнски и хуманни ценности.

Б) Символно послание за необходимия и стойностен модел на духовно-нравствено поведение.

В) Потвърждение на идеите за потребността от живи, действени и неформални добродетели като състрадание, милосърдие, искреност, духовна, а не материална щедрост, чистота.

Логически преход: Идейните послания на разказа - съзвучни със смисловите внушения на целия цикъл.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Универсалният и непреходен характер на проблематиката в Елин-Пелиновия цикъл (респективно в творчеството му).